

**SZABÓ Zoltán Tamás¹ – FORGÓ Gábor² –
ALPEK B. Levente³**

¹ Szabó Zoltán Tamás

PhD-hallgató

Pécsi Tudományegyetem, Földtudományok Doktori

Iskola, Pécs

PhD-student

University of Pécs, Doctoral School of Earth Sciences,

Pécs, Hungary

email: zoltasz@gmail.com

² FORGÓ Gábor

osztályvezető, Pénzügyminisztérium

head of unit

Ministry of Finance, Hungary

email: gabor.forgo@pm.gov.hu

³ Dr. ALPEK B. Levente, PhD.

egyetemi adjunktus

Pécsi Tudományegyetem, Pécs

assistant professor

University of Pécs, Pécs, Hungary

email: alpeklevente@gamma.ttk.pte.hu

**A COVID-19 JÁRVÁNY NYOMÁN FORMÁLÓDÓ
SZEMLÉLETVÁLTÁS ELEMINEK MEGJELENÉSE
A 2020. ÉVI UNIÓS VÁLSÁGKEZELÉS, VALAMINT A
2020-BAN KÖZZÉTETT ÚJ UNIÓS IPARI STRATÉGIA
DOKUMENTUMAIBAN**

**ELEMENTS OF THE CHANGING ATTITUDE
FOLLOWING THE COVID-19 EPIDEMIC IN THE EU
CRISIS MANAGEMENT AND THE NEW EUROPEAN
INDUSTRIAL STRATEGY (2020)**

ABSTRACT

This article aims to provide a review about how the shift in economic strategy, partly in the wake of the COVID-19 pandemic, is reflected in the European Union's new industrial strategy and to examine the elements of this discourse in the EU's 2020 crisis management.

In addition to the analysis of the EU crisis response, we are going to analyze the crisis management of Germany and Italy, the two largest industries in the European Union. The significance of the separate examination of these two countries is given by the fact that Koppány's (2020) calculations of the world model of supply and demand-driven input-output show that the performance of the Hungarian economy is the most sensitive to the turbulence of the German and Italian economies (Koppány [2020]).

The study will examine how the European Union and its two largest industrial powers have reacted to the epidemic in 2020 and will try to identify elements of the new trends observed internationally in the wake of the COVID-19 epidemic (appreciation of security of supply and national security, recognition of the importance of domestic production capacities, digitization, sustainability etc.).

We will put special emphasis to report and examine the measures aimed at the SMEs, due to their key role in the regionalization and sustainability goals of the EU industrial strategy and economy in general.

Kulcsszavak: Magyarország, Európai Unió, ellátási hálózatok, COVID-19, fenntarthatóság

Keynotes: Hungary, European Union, supply chains, COVID-19, sustainability

1. Bevezető

A 20. század utolsó évtizedeitől kezdődően, a kereskedelem liberalizációjának következtében a világkereskedelem is egyre intenzívebbé vált, egyre több áru, szolgáltatás és tőke áramlása indult meg a világpiacon.¹ ² A multinacionális vállalatok nemzetközi termelés-szervezése, illetve a világkereskedelem erősödése mentén, valamint a kereskedelmi kapcsolatok fokozódásával az egyes gazdaságok egyre szorosabb kapcsolatba kerültek, gyakran integrálódtak is egymással.³ Az adminisztratív korlátok enyhülése, a relatíve olcsó szállítás és a nemzetközi egyezmények is kedveztek

egy hatékonyságon, elsősorban költséghatékonyságon alapuló nemzetközi munkamegosztás kialakulásának.⁴ A fajlagos szállítási költségek mérséklődése főleg a feldolgozóiparban, kiegészülve a globális szabványosítással és a modern telekommunikációs eszközök segítségével megvalósuló könnyebb és olcsóbb információáramlással, nagyban hozzájárultak a gazdaságos üzeméret és a mérethozadék növekedéséhez, amely a termelő kapacitások, gyakran a költségelőny szempontja mentén történő, térbeli koncentrációját ösztönözte.⁵

E termelésszervezési logika mentén a résztvevők a maguk komparatív előnyét kihasználva gyakran a termelési ciklus egy-egy szakaszára specializálódtak. Ezen belül a nagyvállalatok a fő tevékenységet megtartva, az alacsonyabb hozzáadott értékű folyamatokat gyakran kiszervezték („outsourcing”), amelynek következtében ellátási láncok – több esetben – megnyúltak, továbbá azok menedzselése felértékelődött.⁶ Ennek a globális átrendeződésnek az előnyeit jelentősen kiaknázták a nemzetközi kereskedelemben bekapcsolódó ázsiai gazdaságok termelőszektorai, mivel exportbarát gazdaságpolitikájukkal és kedvező árazású munkaerőjükkel a befektetőket megnyerve meredeken tudták növelni a világkereskedelemben való részesedésüket és gazdasági teljesítményüket.⁷

A feltörekvő ázsiai gazdaságok között kezdetben Japán töltötte be a főszerepet⁸ és lett az 1980-as évekre, az USA-t megelőzve az ázsiai térség legfontosabb befektetője.⁹ Mára azonban a világkereskedelemben némi késéssel, de annál nagyobb intenzitással bekapcsolódó kínai gazdaság is sikeresen felzárkózott mind Ázsia, mind pedig a világgazdaság élvonalába.¹⁰ A globalizáció fejlődésével párhuzamosan megfigyelhető tehát, hogy a világgazdaság súlypontja egyre inkább Ázsiába, azon belül is Kínába tevődik át.¹¹ Ezzel összefüggésben, a kínai beszállítóknál jelentkező zavarok a legtöbb gazdaságban és számos iparágban turbulenciákhoz vezettek.^{12, 13} A globális ellátási láncokról szóló szakirodalomban már a COVID-19 pandémia okozta válságot jóval megelőzően elemezték azok sérülékenységének okait és következményeit (például Peck [2007], Pounder [2013]), Gereffi – Luo [2014], Vörös [2018]), más tanulmányok pedig a rövidítésük, illetve optimalizálásuk által realizálható előnyöket vizsgálták (Mollenkopf és társai [2010], Chopra – Sodhi [2014], Kim – Chai [2017a] és [2017b]).

Az ellátási láncok újragondolásával kapcsolatos érvek között az ellátásbiztonsággal és üzemfolytonossággal összefüggő kockázatok csökkentésének igénye^{14, 15} mellett, egyre hangsúlyosabban jelennek meg a kérdéskört a fenntarthatóság szemszögéből közelítő stratégiák is.^{16, 17} Utóbbi megközelítésre a magyar gazdaság szempontjából is releváns példát jelent a 2019-ben

közzétett német és a 2020-ban publikált európai uniós iparstratégia (BMW [2019], Európai Bizottság [2020a,b]).

A járvány nyomán az alábbi főbb, iparstratégiát is érintő trendek figyelhetők meg:

- 1). igény az ellátási láncok rövidítésére, a regionalizáció előtérbe kerülése^{18, 19};
- 2). szállítói kör diverzifikálása^{20, 21};
- 3). ellátásbiztonság felértékelődése²²;
- 4). fokozottabb kormányzati és adminisztratív beavatkozások a gazdaságba²³;
- 5). digitalizáció fokozott térnyerése²⁴;
- 6). egészségipar felértékelődése²⁵;
- 7). védelmi ipar fontosságának felértékelődése²⁶;
- 8). stratégiai iparágak hazatelepítése („reshoring”)²⁷.

A fentiekből látszik, hogy a geókonómiai térben az állami szereplőknek a globalizáció terjedésével párhuzamosan megfigyelhető visszavonulása²⁸ jelenleg megfordulni látszik és a járvány okozta turbulenciák nyomán megélné a kormányzatok gazdasági szerepvállalási igénye.²⁹ Az állam a 2008-as pénzügyi válságot követő gazdasági életbe történő lassú visszatérésével, annak dimenzióival az OECD elemzése is foglalkozik,³⁰ arról a hazai szakirodalomban Gazdag László már 2009-ben is írt,³¹ György László pedig az állami szerepvállalás fontosságára hívta fel a figyelmet.^{32, 33} Ez a fajta szemléletváltás a 2010 utáni magyar gazdaságpolitikai szakirodalomban is megfigyelhető.³⁴

2. Kibontakozó szemléletváltás az EU-ban

A COVID-19 járvány okozta válság az Európai Unió gazdaságát is súlyosan érintette.³⁵ Éppen a járvány európai megjelenésének időszakában, 2020 elején került kiadásra az Európai Unió új iparstratégiája, illetve az Európai Bizottság kapcsolódó közleménye, amely betekintést enged a járvány nyomán formálódó uniós gazdaságpolitikai diskurzusba.³⁶ Az említett dokumentumokban megjelenik – főként a stratégiai ágazatokat illetően – az ellátási hálózat lokalizációjának, vagyis rövidítésének, illetve a külföldi, uniós kívüli szállítói kapacitások kiváltásának, valamint bizonyos stratégiai iparágak az Európa Unióba történő hazatelepítésének az igénye. Továbbá hangsúlyosan megjelenik az uniós vállalatok védelmének a szükségessége

a közös piacon, az unión kívülről érkező torz és/vagy tisztességtelen versennyel szemben.

Az uniós iparstratégia felhívja a figyelmet az európai ipar fontosságára és hagyományaira, valamint az Európai Unió, mint belső piac jelentette lehetőségekre. Az uniós ipar fontosságát mutatja, hogy az EU GDP-ének több mint 20%-át az ipar termeli és a kapcsolódó ágazatok mintegy 35 millió embert foglalkoztatnak.³⁷ A stratégia az ipar számára célul tűzi ki az uniós klímasemlegességi célokhoz való hozzájárulást, valamint a digitalizáció területén való előrelépést. Erre a kiemelt célra a dokumentum „kettős átállásként” hivatkozik. Így az új iparstratégia két fő célkitűzése:

- 1). a klímasemlegesség elérése, valamint
- 2). vezető szerep a digitalizáció területén.

A dokumentum felhívja a figyelmet az új termékekben, szolgáltatásokban és üzleti modellekben rejlő lehetőségekre. Termelésstratégia terén a lineáris termelés helyett a körforgásos gazdaságra történő fokozatos áttérés a cél. Az uniós stratégia továbbá megállapítja, hogy a világgazdaságban mind a verseny, mind pedig a protekcionizmus növekvő tendenciát mutat és egyúttal állást foglal a protekcionizmussal és a piactorzítással szemben. Az Európai Unió feladatának tekinti ugyanakkor az uniós vállalkozások tisztességtelen versenytől való megvédését.

Hangsúlyos a gazdasági verseny pozitív aspektusainak kiemelése is, mivel a nagy közös piacon zajló tisztességes verseny elősegítheti az uniós vállalkozások fejlődését és az erőforrások hatékony allokációját. A közös piac nagy lehetőséget jelent, mivel az uniós piacon sikeres vállalkozások jó eséllyel a világpiacra is megállhatják a helyüket.³⁸ Felhívja emellett a figyelmet az uniós ipart jellemző szociális, munkaügyi és környezetvédelmi normákra is, amelyek mások számára szintén példaként szolgálhatnak, ugyanakkor azt is elismeri, hogy a felhő- és adatalkalmazások terén az Európai Unió lemaradt a globális élmezőnytől.³⁹

Az uniós ipari fejlesztéspolitika kiemelt területei az iparstratégia szerint az alábbiak:

- 1). mesterséges intelligencia;
- 2). 5G hálózatok;
- 3). adatelemzés;
- 4). metaadat elemzés.

A fentiekből megállapítható, hogy az uniós iparstratégia fejlesztési ága is illeszkedik a járvány nyomán felerősödni várt globális technológiai trendekhez, a digitalizáció térnyeréséhez.

Magyarország vonatkozásában a jelen tanulmányban vizsgált szempontok kapcsán fontos, hogy az új iparstratégia⁴⁰ állást foglal a lokalizáció előnyeinek kihasználása mellett és megfogalmazza azt a célt, hogy a gyártás bizonyos ágazatokban visszakerüljön az Európai Unióba („reshoring”). Emellett a különböző méretű vállalkozások uniós és globális értékláncokba történő integrálása is stratégiai szempontként manifesztálódik. Az uniós iparstratégiának ezen célkitűzései kedvezőnek tűnnek mind a hazai vállalkozások uniós értékláncokba történő bekapcsolódásának, mind pedig az Európába visszatelepíteni szándékozott termelőkapacitások potenciális magyarországi kiépítésének a szempontjából. A Közép-Európai régió, azon belül Magyarország vonzó adottságokkal – például képzett, fegyelmezett, ugyanakkor uniós összevetésben kedvező árazású munkaerővel,⁴¹ térbeli elérhetőséggel, gazdasági beágyazottsággal és pozitív telepítési feltételekkel⁴² – rendelkezik ahhoz, hogy vonzó célpont legyen a munkaintenzívebb termelőkapacitások telepítésére.⁴³

Az Európai Bizottság az alábbi eszközöket tervezi foganatosítani a fentebb említett, az uniós vállalkozások helyzetét nehezítő, a közösségen kívülről érkező tisztességtelen verseny visszaszorítása érdekében:⁴⁴

- 1). uniós kereskedelmi jogérvényesítési főtisztviselő kinevezése;
- 2). Fehér könyv kiadása a külföldi támogatásokra vonatkozó eszközökről;
- 3). ipari támogatások globális szabályozásának megerősítése a Kereskedelmi Világszervezet (WTO) előtt;
- 4). nemzetközi közbeszerzési szabályozás létrehozása a tisztességes verseny érdekében;
- 5). vámellenőrzések megerősítése.

3. A KKV-szektor kiemelt jelentősége az uniós gazdaságban és társadalomban

Az európai vállalkozások több mint 99 százaléka kis- és középvállalkozás, amelyek túlnyomó része családi tulajdonban van, vagyis ezek a vállalkozások mind gazdasági, mind pedig társadalmi szempontból rendkívül fontosak.⁴⁵ Kiemelt jelentőségük ellenére a szektor tagjai gyakran nehezen jutnak piaci alapon finanszírozáshoz, mivel az információs aszimmetria következtében, a bankok hitelnyújtási hajlandósága kisebb mértékű lehet

a kisvállalkozások tekintetében.⁴⁶ E hátrány áthidalásának, illetve válságos időszakban az érintett vállalkozások megsegítésének egyik fontos, uniós szinten is széles körben használt eszköze a garanciaszervezetek tevékenysége. A pandémia során számos kisebb vállalkozás került nehéz helyzetbe, ezek finanszírozásában, likviditásuk biztosításában a garanciaszervezetek is kivették a részüket. Válság idején ezen szervezeteknek tehát fontos szerepük van, mivel egyrészt gyorsan és kevés bürokráciával tudnak intézkedni, másrészt pedig a jellemzően pro-ciklikus piaci hitelezéssel szemben képesek anticiklikus módon részt venni a KKV-szektor finanszírozásában.⁴⁷

Az AECM (European Association of Guarantee Institutions – Garanciaszervezetek Európai Szövetsége) tanulmánya szerint az uniós garanciaszervezetek a kormányokkal együttműködve jellemzően az alábbi intézkedésekkel segítették az uniós vállalkozásokat, elsősorban a kis- és középvállalkozásokat a COVID-19 járvány nyomán fellépő kihívásokkal való küzdelemben:⁴⁸ emelték mind a viszontgarancia arányát, mind pedig a hitelgaranciával lefedezhető összegeket és csökkentették a vállalkozásoktól elvárt saját fedezeti igényt. Ezen intézkedések javították a KKV-k likviditáshoz jutási feltételeit.

Mindezekon túl mérséklésre kerültek az egyszeri és a százalékosan megállapított díjak is. Az utóbbi intézkedés elsősorban a hitelgaranciadíjak csökkentését jelenti, amely tulajdonképp a hitel kezességi díja, amelyet a vállalkozás a garantőr intézmény felé fizet. Ezek a típusú intézkedések a vállalkozások forráshoz jutási kapcsolódó költségeit enyhítették.

A globális trendként is megfigyelt és a digitalizáció felé történő elmozdulást mutatja az a megoldás, hogy a garanciaszervezetek többsége gyorsan bevezette az igények digitális befogadását és feldolgozását, amellyel az ügyintézés gyorsabbá és biztonságosabbá vált. A fentiekon túl számos garanciaszervezet ingyenes szakmai tanácsadást kezdett nyújtani a hozzájuk forduló vállalkozások számára annak céljából, hogy segítsék őket a COVID-19 járvány okozta válság átvészelésében.

A fentiek alapján megállapítható, hogy az európai garanciaszervezetek, összhangban az AECM célkitűzéseivel anticiklikus finanszírozási politikával reagáltak a fellépő válságra, mivel egyrészt az elérhető összeg emelésével, másrészt a hozzáférés könnyítésével (rövidebb várakozás, alacsonyabb díjak, elektronikus feldolgozás stb.) könnyebbé, gyorsabbá és olcsóbbá tették a finanszírozást. Továbbá ebben a szektorban is megjelenik az innováció, a digitális ügyintézés térnyerése, amelyet más kutatások, más szektorokban is megfigyeltek a járvány során.^{49, 50}

4. Uniós válságkezelés 2020-ban

Az Európai Unió 2020-ban foganatosított, a COVID-19 gazdasági hatásaira adott fontosabb válaszlépései az alábbiak voltak⁵¹:

- állami támogatások tilalmának ideiglenes felfüggesztése bizonyos esetekben. Elsősorban a válságkezeléssel összefüggő állami támogatási formák, mint például munkahelymegtartás, adó- és járulékkedvezmény, COVID-19-hez kapcsolódó kutatás és megelőzés, valamint beruházás állami támogatása kapcsán;
- 25 milliárd eurós páneurópai garancialap (Pan European Guarantee Fund) létrehozása, amelyet az Európai Beruházási Bank (EIB) kezel;
- stratégiai vállalatok nyomon követése és védelme az Unión kívülről érkező felvásárlástól;
- az Európai helyreállítási terv (European Recovery Plan) kidolgozása;
- Európai Központi Bank új eszközvásárlási programjának meghirdetése.

Így tehát az Európai Unió, hasonlóan sok más gazdasághoz⁵² szintén fiskális és monetáris lazítással, vagyis anticiklikus gazdaságpolitikával választott a fellépő krízisre. A tagállamok szempontjából fontos lépés volt az állami beavatkozást tiltó rendelkezések átmeneti felfüggesztése (az intervenció továbbra is az Európai Bizottság engedélyéhez kötött). Ezt a lehetőséget több ország a stratégiai ágazatainak és infrastruktúrájának megmentésére használta⁵³. Mindemellett számos uniós tagállam egészségipari fejlesztéseket is végrehajtott^{54, 55}.

5. A német gazdaságstratégia reakciója a COVID-19 megjelenésére

A német ipar az Európai Unió legnagyobb ipara,⁵⁶ továbbá a magyar gazdaság szempontjából is kiemelkedő jelentőségű, ugyanis a hazai gazdaságnak a némettel a legszorosabb a kapcsolata, ezáltal a német turbulenciák jelentős mértékben hatnak a magyar gazdaság teljesítményére.⁵⁷

A német garanciaszervezetek részvételének módja a válságkezelésben az AECM adatszolgáltatása szerint⁵⁸ nagyon közel állt a korábban már ismertetett, uniós garanciaszervezetekre jellemző stratégiához. A német garantőrök megemelték, pontosabban megduplázták a hitelgaranciával fedezhető összeg felső határát, amelyet 1,25 millió euróról 2,5 millió euróra emeltek. Németországban is emelték a viszontgaranciák szintjét és csökkentették a

díjtételeket, valamint egyszerűsítették és elektronikus alapokra helyezték az adminisztratív folyamatokat. A német garanciaszervezetek is hangsúlyozták a KKV-szektor, mint kiemelt szegmens jelentőségét.

Tehát összhangban az AECM által megfogalmazott szellemiséggel és az uniós trenddel, a német garanciaszervezetek is a finanszírozáshoz jutás könnyítésével, anticiklikusan reagáltak a válságra. Tették ezt egyrészt a hitelgaranciával fedezhető összeg emelésével, másrészt pedig a hozzáférés könnyítésével. Utóbbi a várakozási idő rövidítésében, az alacsonyabb díjakban és az adminisztratív folyamat egyszerűsítésében nyilvánult meg.

A német gazdaságpolitika általában is számos lépést tett a pandémia okozta válság gazdasági-pénzügyi hatásainak enyhítésére. Az intézkedések egy része kimondottan a leginkább érintett turizmus-vendéglátás szektorra, valamint a sérülékenyebb KKV-szektorra koncentrált, de számos általános, sőt kimondottan a nagyvállalatokra fókuszáló intézkedés is történt. A német gazdaságpolitika a munkahelyek megvédése érdekében gyorsan bevezette a 2008-as pénzügyi válság idején már sikeresen alkalmazott úgynevezett „Kurzarbeit” (rövidített foglalkoztatás) lehetőségét, az adó- és járulékkedvezményeket, valamint adófizetési haladékokat vezetett be és bizonyos termékek és szolgáltatások áfa-kulcsát is átmenetileg csökkentette.⁵⁹

A foglalkoztatáspolitikai intézkedések célja a munkahelyek megőrzése mellett az egyébként jól és versenyképesen működő, de jelenleg – a pandémia következtében – nehézségekkel szembesülő üzemegységek egyben tartása lehetett. Ha ugyanis egy átmeneti zavar miatti elbocsátások következtében szétesik egy üzemegység, azt később csak jelentős idő és költség árán lehet újraindítani. Így a „Kurzarbeit” egyrészt segíti a munkaidőt a munkaerőigényhez igazítani, másrészt, mivel a munkavállaló nem kerül elbocsátásra, csökkennek a gazdaság újraindításakor az új munkavállalók felvétele és betanítása kapcsán jelentkező feszültségek és nehézségek.⁶⁰ Az adópolitikai lépések pedig a vállalkozások kiadásainak csökkentésével, illetve későbbre ütemezésével, az átmeneti, válság okozta likviditási kihívást próbálták enyhíteni állami eszközökkel. Az áfa-csökkentés, a termékek explicit fogyasztói árának mérséklésén keresztül fékezhetette a fogyasztás visszaesését.

Ezen felül, az érintett vállalkozások likviditásának erősítése érdekében számos államilag támogatott hitelprogram indult, amelyek egy jelentős részének lebonyolítását a német nemzeti fejlesztési bank, a Kreditanstalt für Wiederaufbau (KfW) végezte.⁶¹ Ez az intézkedés egyrészt anticiklikus finanszírozási politikának tekinthető, ugyanis a bankok válság idején kevésbé hajlandóak hitelezni, másrészt, mivel a járvány alatt a likviditás

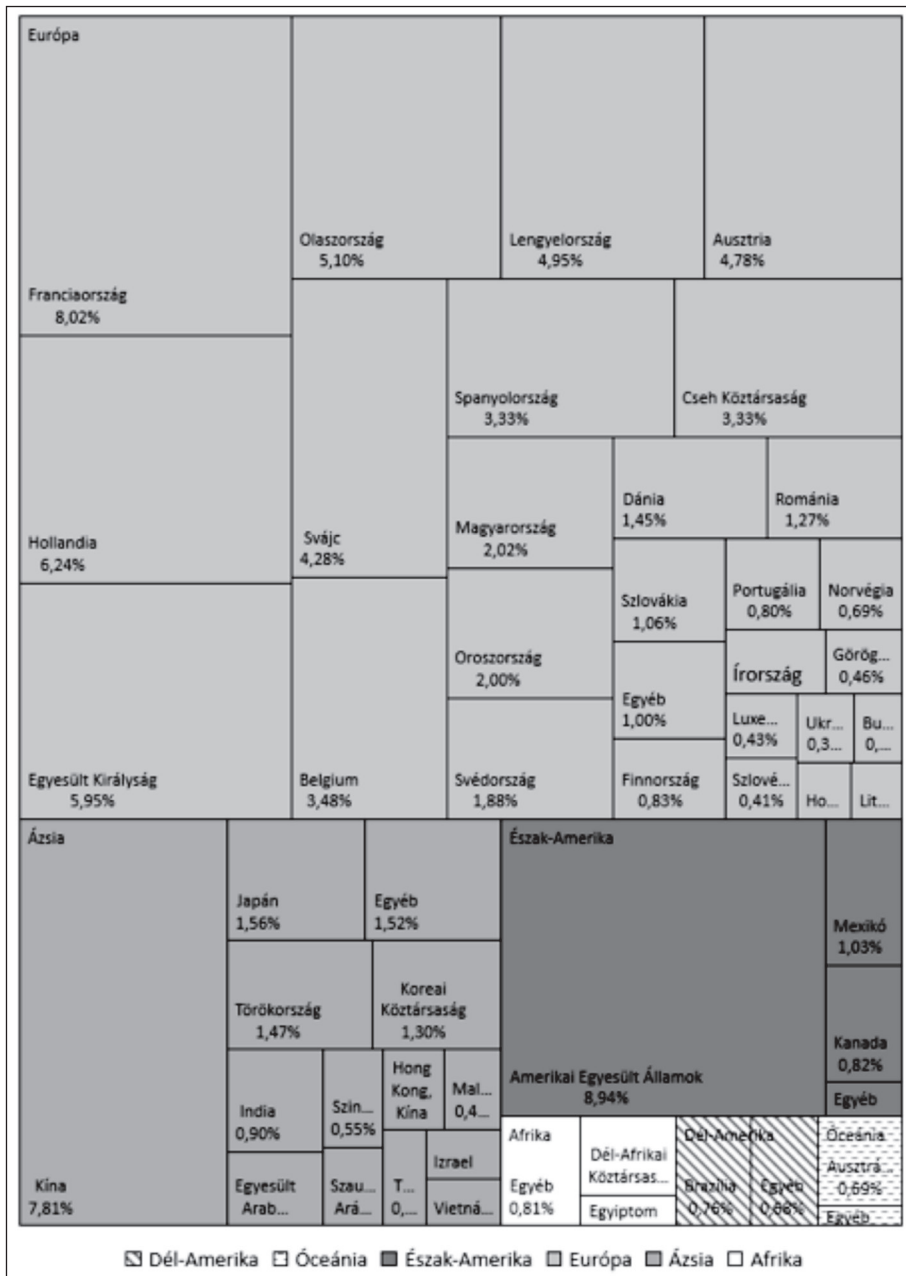
jelentősen felértékelődött, hatékony közvetett állami beavatkozásnak tekinthető a német vállalkozások fizetőképességének megőrzése érdekében. Bizonyos stratégiai vállalatok és a stratégiai infrastruktúra, például repülőterek megvédése érdekében a német kormány, az Európai Bizottság jóváhagyásával több esetben kezességet, garanciát vállalt az érintett stratégiai vállalatok adósságára vagy pedig közvetlen támogatást, tőkeinjekciót nyújtott. Ilyen állami támogatásban részesült például a TUI és a Lufthansa is.⁶²

Ezen túlmenően egy 30 milliárd euró keretösszegű úgynevezett védernyő („umbrella”) program indult a járvány által negatívan érintett vállalkozások kompenzálására, valamint a német járványvédelem és egészségipar megerősítésére. A támogatási forma lehet vissza nem térítendő vagy visszatérítendő támogatás, tőkeinjekció, kezességnyújtás vagy adókedvezmény.⁶³ A német program egészségipari ága a kedvezményes hitel és az adókedvezmény eszköze mellett akár közvetlen állami támogatást is nyújthat COVID-19-cel kapcsolatos kutatásra, tesztelésre és védekezésre, valamint kapacitásbővítésre és kiépítésre a járvány elleni védekezéshez kapcsolódó termékek előállításához, mint például védőeszközök, tesztek, fertőtlenítők, egészségügyi eszközök, védőoltás, gyógyszeripari alapanyagok és reagensek.⁶⁴ A német program ezen ága nagyon hasonlít a magyar Egészségipari Támogatási Programhoz.⁶⁵ Tekintettel a COVID-19 okozta különleges helyzetre, az állami támogatásokat az Európai Bizottság kivételesen engedélyezte.⁶⁶ A német gazdaságpolitika ezen túlmenően létrehozott egy 46 milliárd euró keretösszegű dedikált alapot – amely a 2019. évi 617 milliárd eurós bajorországi GDP mintegy 7,5%-ának felel meg⁶⁷ –, a bajor gazdaságot ért károk enyhítésére, valamint egy Gazdasági Stabilizációs Alapot (Economic Stabilization Fund – Wirtschaftsstabilisierungsfonds – „ESF”) is az ellátásbiztonság és a kritikus infrastruktúra vagy más kiemelt szempontok alapján fontosnak ítélt vállalatok megvédése érdekében.⁶⁸ A kritikus ágazatok felértékelődése és a nekik szentelt fokozottabb figyelem a járvány nyomán általánosságban, globálisan is megfigyelhető volt.

A német gazdaság kínai kitétségéről elmondható, hogy az ázsiai ország jelentős partner mind export, mind import terén.

1. ábra: a német export megoszlása célországok szerint 2019-ben, érték alapján

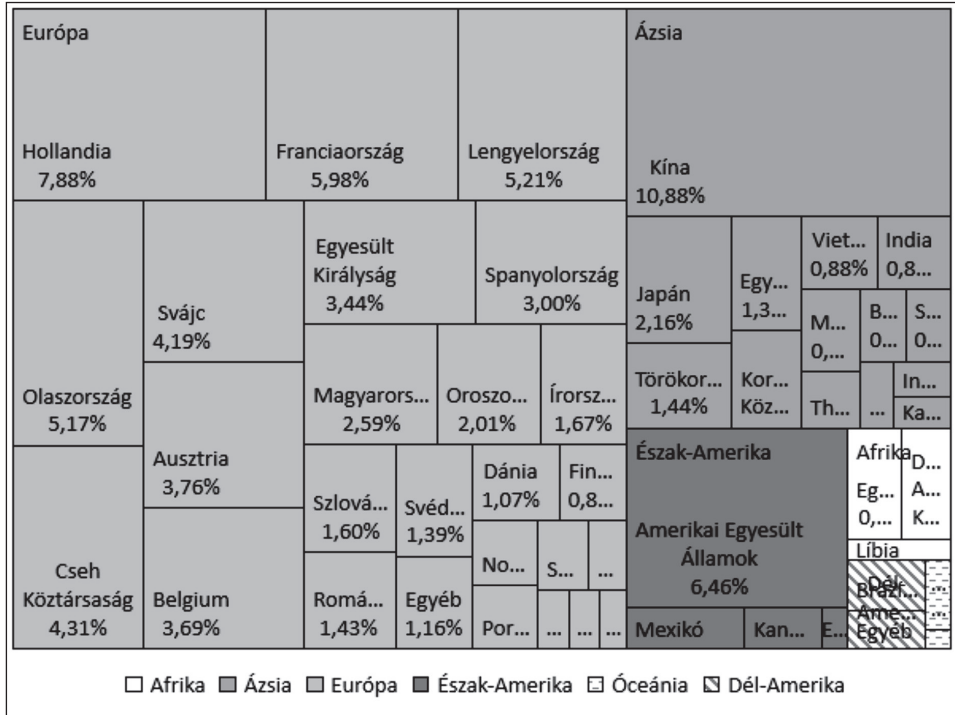
Figure 1.: German export distribution amongst destination countries in 2019, based on trade value

Forrás: <https://www.trademap.org/> alapján saját szerkesztés⁶⁹

2. ábra: a német import megoszlása célországok szerint 2019-ben, érték alapján

Figure 2.: German import distribution amongst destination countries in 2019, based on trade value

Forrás: <https://www.trademap.org/> alapján saját szerkesztés⁷⁰

A járvány előtti utolsó év, a 2019. év külkereskedelmi adatait vizsgálva megállapítható, hogy Kína ugyan fontos partner, de a német gazdaság nagyrészt az Európai Unión belül bonyolítja le kereskedelmi forgalmát. Az unión kívüli partnerek közül még az USA jelentős. Kínából ugyanakkor számos, máshonnan nem, vagy csak nehezen pótolható komponens érkezik, amelyek ellátási zavara komoly fennakadást okozhat a termelésben.⁷¹ Az 1. és a 2. ábrán jól látszik, hogy a két ország közötti külkereskedelmi kapcsolat erősnek, ugyanakkor kiegyensúlyozottnak mondható, ugyanis mint a német exportból (7,81%), mint az importból (10,88%) megközelítőleg hasonló nagyságrendű szeletet képvisel Kína.

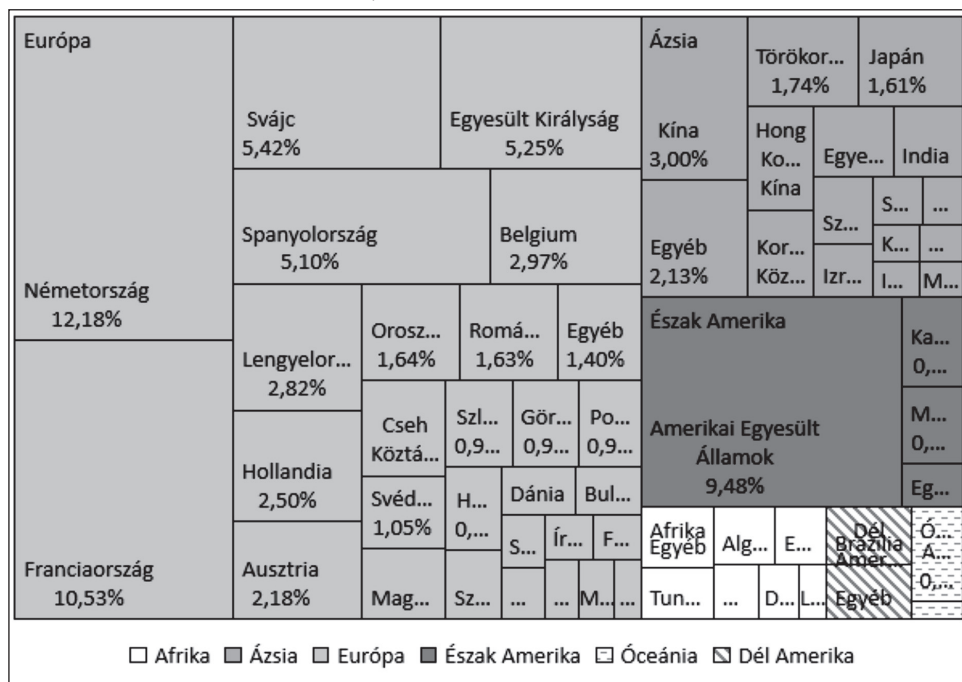
6. Olasz válságkezelés

A német után az olasz az Európai Unió második legnagyobb ipara,⁷² a magyar gazdaság szempontjából pedig fontos tényező, hogy Koppány (2020) számításai szerint az európai uniós partnerek közül a német után az olasz gazdaság visszaesése képes leginkább visszafogni a magyar gazdaság teljesítményét.⁷³

Az olasz külkereskedelmet, hasonlóan ahogy az előbb német esetében tettük, 2019-ben, a járvány befolyása előtti utolsó évben megvizsgálva, hasonlóságokat és különbségeket is találhatunk a német szerkezethez képest.

3. ábra: az olasz export megoszlása célországok szerint 2019-ben, érték alapján

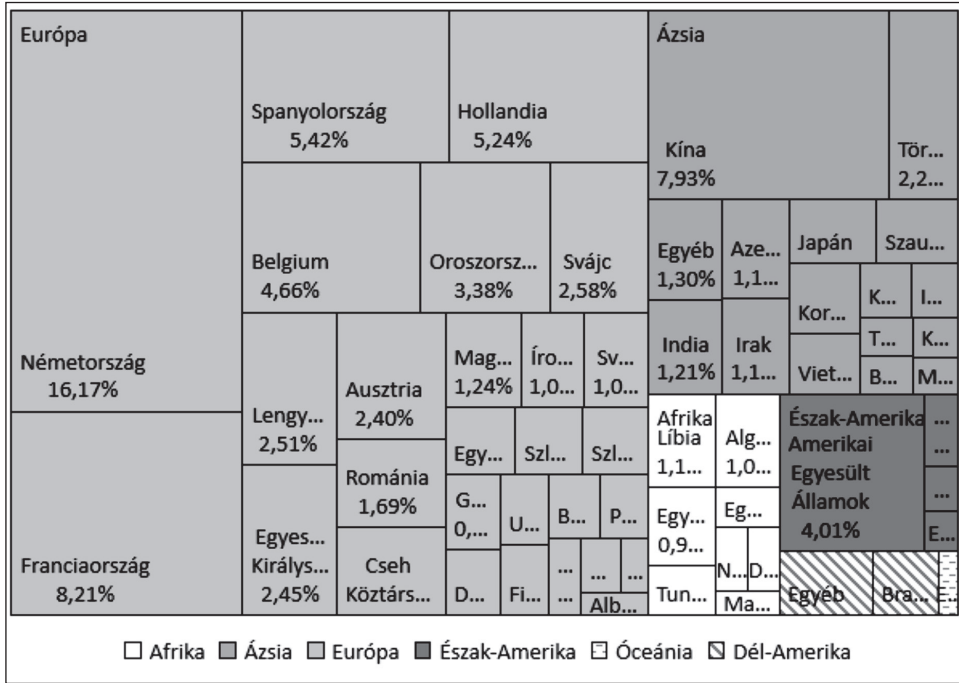
Figure 3.: Italian export distribution amongst destination countries in 2019, based on trade value

Forrás: <https://www.trademap.org/> alapján saját szerkesztés⁷⁴

4. ábra: az olasz import megoszlása célországok szerint 2019-ben, érték alapján

Figure 4.: Italian import distribution amongst destination countries in 2019, based on trade value

Forrás: <https://www.trademap.org/> alapján saját szerkesztés⁷⁵

A német gazdasághoz hasonlóan az olasz is elsősorban az Európai Unión belül bonyolítja le külkereskedelmi forgalmát. A Kínával való kapcsolatot tekintve azonban azt látjuk, hogy az olasz importon belül jóval nagyobb Kína súlya, mint az az ország exportportfóliójában. A 3. és a 4. ábrán látszik, hogy míg az olasz exportnak csak mintegy 3%-a irányul Kínába, addig a behozatalon belül mintegy 8%-os az ázsiai ország súlya. Így a német külkereskedelmi szerkezethez képest eltérő arányokat látunk Kína viszonylatában.

Az olasz garanciaszervezetek jelentős lépéseket tettek a vállalkozások, különösen a kis- és családi vállalkozások pénzügyi helyzetének javítása érdekében a COVID-19 járvány okozta válság kitörését követően⁷⁶. Az olasz garanciaszervezetek kiterjesztették a garanciájukat a hitelösszeg akár 100%-ára, amely segíthette a kisvállalkozások forráshoz jutását, mivel a szektorban nem megszokott a tőkekockázat ilyen mértékű átvállalása. Ezen

túlmenően a pandémiában érintett olasz vállalkozások hiteltörlesztési moratóriumot is kaptak 2021. júniusáig, amely intézkedés némileg rendhagyó a vállalati szektorban.⁷⁷ Az uniós fősodorhoz hasonlóan az olasz garancia-szervezetek is mérsékeltek mind az adminisztratív díjaikat, mind pedig a garanciadíjaik mértékét és egyszerűsítették az ügyintézését.⁷⁸

Összességében elmondható, hogy a KKV-szektor szempontjából fontos olasz garanciaszervezetek, hasonlóan az uniós trendekhez és a német válaszlépésekhez, szintén anticiklikus finanszírozási politikát folytatva, egyrészt garancia-arányt növelve, másrészt a díjcsökkentésen keresztül a hozzáférést könnyítve az érintett cégek likviditását igyekeztek támogatni.⁷⁹

Az olasz kormány a pandémia okozta helyzet kezelése érdekében, szintén sok hasonlóságot mutatva a német és általában az európai uniós gazdaságpolitikával, elsősorban adó- és járulékkedvezmények, valamint a közterhek befizetési határidejének kitolásával, továbbá az érintett iparágak közvetlen támogatásával,⁸⁰ valamint az állami kezesség és a kedvezményes, illetve kamatmentes hitelek biztosításával reagált.⁸¹ Számos más uniós országhoz, így Németországhoz is hasonlóan, Olaszországban is egyedi támogatásban részesültek bizonyos stratégiai vállalatok, mint például az olasz nemzeti légitársaság (Alitalia), valamint egyes súlyos helyzetben levő régiók, továbbá a hajógyártási és a turisztikai ágazat.⁸²

Párhuzamot mutatva a német egészségipari fejlesztésekkel és a magyar Egészségipari Támogatási Programmal, Olaszországban is úgynevezett védernyő („umbrella”) program indult a járvány által negatívan érintett vállalkozások kompenzálására, valamint az olasz járványvédelem és egészségipar megerősítésére 9 milliárd euró értékben.⁸³ A támogatási forma lehet vissza nem térítendő vagy visszatérítendő támogatás, tőkeinjekció, kezességnyújtás vagy adókedvezmény.

Az olasz egészségipari program az Európai Bizottság 2020. márciusi döntésével életbe léptetett, az állami támogatásokra vonatkozó tilalom átmeneti felfüggesztésének lehetőségét biztosító intézkedésen alapul. Az Európai Bizottság döntése értelmében az olasz kormány a program keretében akár közvetlen állami támogatást is nyújthat a COVID-19-cel kapcsolatos kutatásra, tesztelésre és védekezésre, valamint egészségipari kapacitásbővítésre és új termelő egységek kiépítésére.⁸⁴

7. Konklúzió

Mind az uniós iparstratégiában, mind a válságra adott uniós válaszlépésekben megfigyelhetőek olyan elemek, amelyek jól illeszkednek a COVID-19 pandémia nyomán felerősödő globális trendekhez. Ilyenek a stratégiai ágazatok és a stratégiai infrastruktúrák megvédése, a megnövekedett állami-kormányzati szerepvállalás, a saját piac és a saját vállalkozások védelme a tisztességtelen versenytől és a felvásárlástól. Továbbá megfigyelhető a digitalizáció és a digitális tudáshalmazok egyre nagyobb térnyerése az élet különböző területein, valamint a likviditás és a saját egészségipari kapacitások meglétének, az egészségügyi önellátásnak a felértékelődése. Az uniós iparstratégia kiemelten foglalkozik a munkahelyek többségét biztosító és a gazdasági mellett a rendkívül fontos társadalmi jelentőséggel bíró KKV-szektorral is. Ezen helyi vállalkozások komoly szerepet tölthetnek be az uniós iparstratégiában kitűzött, a termelés lokalizálására, regionalizációjára és általában a gazdaság fenntarthatóságára és az ellátási láncok rövidítésére, részben ezen keresztül pedig a károsanyag-kibocsátás csökkentésére vonatkozó célkitűzések elérésében. A likviditási szempontból gyakran kiszolgáltatottabb KKV-szektor forrásigényének biztosítását a kormányzati intézkedések mellett a garanciaszervezetek is jelentősen támogatták. Például Olaszországban készült az egyik legkomplexebb és a vállalkozások számára az egyik legnagyobb pénzügyi kedvezményeket biztosító, kimondottan a kisebb vállalkozásokat célzó, a garanciaszervezeteket hasznosító intézkedéscsomag az Európai Unióban.⁸⁵

Az új uniós iparstratégia célkitűzéseiben és a további uniós stratégiai dokumentumokban⁸⁶ megfogalmazott új szemlélet, mint a lokalizáció, a regionalizáció térnyerése, illetve egyes stratégiai iparágak, mint például az egészségipar (azon belül is elsősorban a gyógyszer-, orvosi és védőeszközgyártás) vagy az elektronika (beleértve a félvezető és chipgyártást) az EU-ba történő potenciális hazatelepítése lehetőségeket jelenthet a magyar gazdaság számára, az uniós ellátási láncokba történő bekapcsolódásra, akár úgy, mint az EU-ba hazatelepülő bizonyos iparágak potenciális gyártási telephelye.

Az elmúlt évek sikeres uniós hazatelepítései egyébként is túlnyomó részben (86%-ban) az iparban valósultak meg.⁸⁷ Ez az eredmény azért is fontos, mivel a magyar beszállítóknak a külföldi nagyvállalatok értékláncaiba történő fokozottabb bekapcsolódása⁸⁸ és a hazai ipari kapacitás bővítése, az újraiparosítás egyaránt központi helyet foglal el a hazai gazdaságpolitika célrendszerében.⁸⁹

Köszönetnyilvánítás

„Az Innovációs és Technológiai Minisztérium Kooperatív Doktori Program Doktori Hallgatói Ösztöndíj Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.”

„Prepared with the professional support of the Doctoral Student Scholarship Program of the Co-operative Doctoral Program of the Ministry of Innovation and Technology financed from the National Research, Development and Innovation Fund.”

JEGYZETEK / NOTES

1. Tóth József (szerk. 2002): Általános Társadalomföldrajz. Budapest, Dialog Campus Kiadó.
2. Pisani-Ferry, Jean (2021) - The End of Globalization as We Know It, <https://www.project-syndicate.org/commentary/future-of-globalization-national-priorities-international-threats-by-jean-pisani-ferry-2021-06>, Letétve: 2021.10.28
3. Szilágyi István (2018): A geopolitika elmélete. Pallas Athéné Könyvkiadó Kft., Budapest.
4. Gereffi, G. - Luo, X. [2014]: Risks and opportunities of participation in global value chains. Policy Research Working Paper No. 6847. World Bank.
5. Lengyel Imre (2003): Verseny és területi fejlődés - Térségek versenyképessége Magyarországon. JATEPress, Szeged. pp.18-19.
6. Ballou, Ronald H. (2007): The evolution and future of logistics and supply chain management. European Business Review Vol 19. No. (4) pp.332-348
7. Szegedi Gabriella [1996]: Az újonnan iparosodó délkelet-ázsiai országok világgazdasági szerepkörének alakulása 1970-1993 között In: Tér és Társadalom 10. évf. 1996/2-3. pp. 201-210.
8. Mikio Sumiya, ed. (2000): A History of Japanese Trade and Industry Policy. Oxford University Press, Oxford.
9. Szegedi [1996]
10. Huang, Yukon (2018): A Kína-talány megfejtése, Pallas Athéné Könyvkiadó Kft., Budapest.
11. Kemp, John (2020): COLUMN-China's internal not export market matters more for world economy. Reuters, 2020. március 3. <https://www.reuters.com/article/china-economy-kemp-idUSL8N2AW6LX> Letöltés ideje: 2021. július 28.
12. Baker McKenzie (2020a): Beyond COVID-19 Supply Chain Resilience Holds Key to Recovery. <https://www.bakermckenzie.com/-/media/files/insight/publications/2020/04/covid19-global-economy.pdf?la=en> Letöltés ideje: 2020. október 8.
13. Alicke, K. – Azcue, X. – Barriball, E. [2020]: Supply chain recovery in coronavirus times – plan for now and the future. McKinsey, március 18. <https://www.mckinsey.com/business-functions/operations/our-insights/supply-chain-recovery-in-coronavirus-times-plan-for-now-and-the-future#>. Letöltés ideje: 2021. július 18.
14. Alicke et al. [2020]

15. Hausmann Róbert [2020]: A globális ellátási láncok átalakulása a feldolgozóiparban a koronavírus-járvány következtében In: Hitelintézeti Szemle, 19. évf. 3. szám, 2020. szeptember, pp. 130–153
16. Európai Bizottság (2020a): Making Europe’s businesses future-ready: A New Industrial Strategy for a globally competitive, green and digital Europe. Sajtóközlemény, Európai Bizottság, március 10. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_416. Letöltés ideje: 2021. június 12.
16. Európai Bizottság (2020b): Új európai iparstratégia. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0102&from=EN> Letöltés ideje: 2021. június 20.
17. Német Gazdasági- és Energiaügyi Minisztérium (BMWi) [2019]: Industrial strategy 2030. Made in Germany. Federal Ministry for Economic Affairs and Energy (BMWi). <https://www.bmwi.de/Redaktion/EN/Publikationen/Industry/industrial-strategy-2030.html>. Letöltés ideje: 2020. június 28.
18. Baker McKenzie (2020b Aug): Supply Chains Reimagined - Recovery and Renewal in Asia Pacific and Beyond. https://www.bakermckenzie.com/-/media/files/insight/publications/2020/08/supply-chains-reimagined_17-aug.pdf?la=en Letöltés ideje: 2020. november 10.
19. Európai Bizottság [2020a,b]
20. Európai Bizottság [2020a,b]
21. McKenzie [2020b]
22. Shih, W. [2020]: Is it time to rethink globalized supply chains? MIT Sloan Management Review, március 19. <https://sloanreview.mit.edu/article/is-it-time-to-rethink-globalized-supply-chains/>. Letöltés ideje: 2020. július 8.
23. International Monetary Fund - IMF [2020]: Policy Responses to COVID -19. Policy Tracker. IMF, <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/Policy-Responses-to-COVID-19> Letöltés ideje: 2021. június 26.
24. PwC CEE [2020]: Kényszerpihenő helyett túlórák avagy kik a COVID-19 nyertesei.
25. Baker McKenzie (2021): COVID-19: Government Intervention Schemes Guide. https://www.bakermckenzie.com/-/media/files/insight/publications/2020/08/supply-chains-reimagined_17-aug.pdf?la=en Letöltés ideje: 2020. január 15.
26. McKenzie [2020b]
27. European Parliament’s Committee on International Trade (2021): Post Covid-19 value chains: options for reshoring production back to Europe in a globalised economy. Európai Unió, Brüsszel. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/653626/EXPO_STU\(2021\)653626_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/653626/EXPO_STU(2021)653626_EN.pdf) Letöltés ideje: 2021. március 25.

28. Szilágyi István (2018a): Geopolitika. Pallas Athéné Innovációs és Geopolitikai Alapítvány, Budapest.
29. McKenzie [2020b], European Parliament's Committee on International Trade [2021], McKenzie [2021]
30. OECD (2013): Government at a Glance 2013. OECD, Párizs. https://doi.org/10.1787/gov_glance-2013-en_9789264206496 (PDF) https://read.oecd-ilibrary.org/governance/government-at-a-glance-2013_gov_glance-2013-en#page11 Letöltés ideje: 2021. december 20.
31. Gazdag László [2009]: Magyarország úttévesztése. Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, Budapest.
32. György László – Veress József (2016): 2010 utáni magyar gazdaságpolitikai modell (The Hungarian Economic Policy Model After 2010). In: Pénzügyi Szemle / Public Finance Quarterly (2016/3)
33. György László [2017]: Egyensúlyteremtés – A gazdaságpolitika missziója, Századvég Kiadó, Budapest.
34. György László – Veress József (2016): 2010 utáni magyar gazdaságpolitikai modell (The Hungarian Economic Policy Model After 2010). In: Pénzügyi Szemle / Public Finance Quarterly (2016/3)
35. Európa Parlament - Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies at the request of the committee on Industry, Research and Energy (ITRE) [2021]: Impacts of the COVID-19 pandemic on EU industries. 2021. március. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/662903/IPOL_STU\(2021\)662903_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/662903/IPOL_STU(2021)662903_EN.pdf) Letöltve: 2021.07.25 ISBN 978-92-846-7937-9
36. Európai Bizottság [2020a,b]
37. Európai Bizottság [2020b]
38. Európai Bizottság [2020b]
39. Európai Bizottság [2020b], p2.
40. Európai Bizottság [2020b], p2.
41. Eurostat (2019) – Estimated hourly labour costs, 2019 https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Hourly_labour_costs Letöltés ideje: 2021. március 10.
42. Magyarország Kormánya (2021): Magyarország Konvergencia Programja 2021-2025 (Konvergencia Program [2021]) <https://kormany.hu/dokumentumtar/magyarorszag-konvergencia-programja-2021-2025> Letöltés ideje: 2021. augusztus 8.
43. Nagy Benedek – Udvari Beáta – Lengyel Imre (2019): Újraiparosodás Kelet-Közép-Európában – újraeledő centrum–periféria munkamegosztás? In: Közgazdasági Szemle. 66. évfolyam, 2. szám. pp. 163-184.

44. Európai Bizottság [2020b]
45. Európai Bizottság [2020b]
46. Columba, Francesco – Gambacorta, Leonardo – Mistrulli, Paolo Emilio (2009): Mutual guarantee institutions and small business finance. Bank for International Settlements BIS Working Papers No 290 (Monetary and Economic Department). Bank for International Settlements, Bázél. ISSN 1020-0959
47. European Association of Guarantee Institutions (AECM) [2021]: SME support in the covid crisis - The role of Guarantee Institutions. <https://aecm.eu/corona-information/> <https://www.flipsnack.com/AECMeurope/aecm-covid-brochure/full-view.html> Letöltve: 2021.szeptember 19.
48. European Association of Guarantee Institutions (AECM) [2021]: SME support in the covid crisis - The role of Guarantee Institutions. <https://aecm.eu/corona-information/> <https://www.flipsnack.com/AECMeurope/aecm-covid-brochure/full-view.html> Letöltve: 2021.szeptember 19.
49. PwC CEE [2020]: Kényszerpihenő helyett túlórák avagy kik a COVID-19 nyertesei. https://www.pwc.com/hu/hu/kiadvanyok/assets/pdf/Kenyserpiheno_helyett_tulorak_avagy_kik_a_COVID-19_nyertesei.pdf Letöltés ideje: 2021. március 10.
50. McKenzie [2020b]
51. IMF [2020] és McKenzie [2021] alapján
52. IMF [2020]
53. Európai Bizottság (2021a): Coronavirus Outbreak - List of Member State Measures approved under Articles 107(2)b, 107(3)b and 107(3)c TFEU and under the State Aid Temporary Framework. Európai Bizottság, 2021. május 17. https://ec.europa.eu/competition/state_aid/what_is_new/State_aid_decisions_TF_and_107_2b_107_3b_107_3c.pdf Letöltés ideje: 2021. augusztus 6.
54. Európai Bizottság (2020c): State aid: Commission approves German “umbrella” scheme to support uncovered fixed costs of companies affected by coronavirus outbreak. Sajtóközlemény, 2020. november 20. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_20_2180 Letöltés ideje: 2021. augusztus 4.
55. Európai Bizottság (2020d): State aid: Commission approves €9 billion Italian “umbrella” scheme to support economy in coronavirus outbreak. Sajtóközlemény, 2020. május 21. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_925 Letöltés ideje: 2021. augusztus 5.
56. Eurostat - Industrial production statistics https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Industrial_production_statistics Letöltve: 2021.11.03

57. Koppány Krisztián [2020]: A kínai koronavírus és a magyar gazdaság kitettsége. Mit mutatnak a világ input-output táblák. In: Közgazdasági Szemle, LXVII. évf. 3. szám, 2020. május, pp. 453–455.
58. AECM [2021]
59. McKenzie [2021]
60. Schäfer, Holger – Schneider, Helena – Vogel, Sandra (2020): Kurzarbeit in Europa. In: IW-Kurzbericht, No. 63/2020, Institut der deutschen Wirtschaft (IW), Köln.
61. IMF [2020]
62. Európai Bizottság [2020c]
63. Európai Bizottság [2020c]
64. McKenzie [2021]
65. Magyarország Kormánya (2021): Magyarország Konvergencia Programja 2021-2025 (Konvergencia Program [2021]) <https://kormany.hu/dokumentumtar/magyarorszag-konvergencia-programja-2021-2025> Letöltés ideje: 2021. október 8.
66. Európai Bizottság [2021a]
67. Európai Bizottság (2021b): Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs - Regional Innovation Monitor Plus – Bavaria. <https://ec.europa.eu/growth/tools-databases/regional-innovation-monitor/base-profile/bavaria> Letöltés ideje: 2021. augusztus 23.
68. McKenzie [2021]
69. <https://www.trademap.org/> alapján saját szerkesztés. Letöltés ideje: 2021.12.12
70. <https://www.trademap.org/> alapján saját szerkesztés. Letöltés ideje: 2021.12.12
71. Hausmann [2020]
72. Eurostat - Industrial production statistics https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Industrial_production_statistics Letöltve: 2021.11.03
73. Koppány [2020]
74. <https://www.trademap.org/> alapján saját szerkesztés. Letöltés ideje: 2021.12.12
75. <https://www.trademap.org/> alapján saját szerkesztés. Letöltés ideje: 2021.12.12
76. European Association of Guarantee Institutions (AECM) [2021]: SME support in the covid crisis - The role of Guarantee Institutions. <https://aecm.eu/corona-information/> <https://www.flipsnack.com/AECMeurope/aecm-covid-brochure/full-view.html> Letöltve: 2021.szeptember 19.
77. IMF [2020]
78. AECM [2021]

79. AECM [2021]
80. IMF [2020]
81. McKenzie [2021])
82. Európai Bizottság [2021a]
83. Európai Bizottság [2021a]
84. Európai Bizottság [2020d]
85. AECM [2021]
86. Európai Bizottság [2020a,b], European Parliament's Committee on International Trade [2021], ITRE [2021]
87. European Parliament's Committee on International Trade [2021]
88. Magyar Nemzeti Bank (MNB) [2019]: Versenyképességi Program 330 Pontban. Magyar Nemzeti Bank, Budapest.
89. Nemzetgazdasági Minisztérium (2016): Irinyi Terv – Az innovatív iparfejlesztés irányainak meghatározásáról. Nemzetgazdasági Minisztérium, Budapest. <https://2015-2019.kormany.hu/hu/nemzetgazdasagi-miniszterium/hirek/irinyi-terv-magyarorszag-ujraiparositasaert> <https://2015-2019.kormany.hu/download/d/c1/b0000/Irinyi-terv.pdf> Letöltés ideje: 2021. augusztus 18.

FELHASZNÁLT IRODALOM / REFERENCES

- Alicke, K. – Azcue, X. – Barriball, E. [2020]: Supply chain recovery in coronavirus times – plan for now and the future. McKinsey, március 18. <https://www.mckinsey.com/business-functions/operations/our-insights/supply-chain-recovery-in-coronavirus-times-plan-for-now-and-the-future#>. Letöltés ideje: 2021. július 18.
- Baker McKenzie (2020a Ápr): Beyond COVID-19 Supply Chain Resilience Holds Key to Recovery. <https://www.bakermckenzie.com/-/media/files/insight/publications/2020/04/covid19-global-economy.pdf?la=en> Letöltés ideje: 2020. október 8.
- Baker McKenzie (2020b Aug): Supply Chains Reimagined - Recovery and Renewal in Asia Pacific and Beyond. https://www.bakermckenzie.com/-/media/files/insight/publications/2020/08/supply-chains-reimagined_17-aug.pdf?la=en Letöltés ideje: 2020. november 10.
- Baker McKenzie (2021 Jún): COVID-19: Government Intervention Schemes Guide. https://www.bakermckenzie.com/-/media/files/insight/publications/2020/08/supply-chains-reimagined_17-aug.pdf?la=en Letöltés ideje: 2020. január 15.
- Ballou, Ronald H. (2007): The evolution and future of logistics and supply chain management. European Business Review Vol 19. No. (4) pp.332–348

- Chopra, S. – Sodhi, M. [2014]. Reducing the Risk of Supply Chain Disruptions. MIT SLOAN MANAGEMENT REVIEW, 55(3), pp. 72-80
- Eurofound [2021] - European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions: European Reshoring Monitor - Reshoring Cases. <https://reshoring.eurofound.europa.eu/reshoring-cases> Letöltés ideje: 2021. augusztus 25.
- European Association of Guarantee Institutions (AECM) [2021]: SME support in the covid crisis - The role of Guarantee Institutions. <https://aecm.eu/corona-information/> <https://www.flipsnack.com/AECMEurope/aecm-covid-brochure/full-view.html> Letöltve: 2021.június19.
- Európai Bizottság (2020a): Making Europe’s businesses future-ready: A New Industrial Strategy for a globally competitive, green and digital Europe. Sajtóközlemény, Európai Bizottság, március 10. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_416. Letöltés ideje: 2021. június 12.
- Európai Bizottság (2020b): Új európai iparstratégia. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0102&from=EN> Letöltés ideje: 2021. június 20.
- Európai Bizottság (2020c): State aid: Commission approves German “umbrella” scheme to support uncovered fixed costs of companies affected by coronavirus outbreak. Sajtóközlemény, 2020. november 20. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_20_2180 Letöltés ideje: 2021. augusztus 4.
- Európai Bizottság (2020d): State aid: Commission approves €9 billion Italian “umbrella” scheme to support economy in coronavirus outbreak. Sajtóközlemény, 2020. május 21. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_925 Letöltés ideje: 2021. augusztus 5.
- Európai Bizottság (2021a): Coronavirus Outbreak - List of Member State Measures approved under Articles 107(2)b, 107(3)b and 107(3)c TFEU and under the State Aid Temporary Framework. Európai Bizottság, 2021. május 17. https://ec.europa.eu/competition/state_aid/what_is_new/State_aid_decisions_TF_and_107_2b_107_3b_107_3c.pdf Letöltés ideje: 2021. augusztus 6.
- Európai Bizottság (2021b): Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs - Regional Innovation Monitor Plus – Bavaria. <https://ec.europa.eu/growth/tools-databases/regional-innovation-monitor/base-profile/bavaria> Letöltés ideje: 2021. augusztus 23.
- European Parliament’s Committee on International Trade (2021): Post Covid-19 value chains: options for reshoring production back to Europe in a globalised economy. Európai Unió, Brüsszel.
- ISBN 978-92-846-7832-7 [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/653626/EXPO_STU\(2021\)653626_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/653626/EXPO_STU(2021)653626_EN.pdf) Letöltés ideje: 2021. március 25.

- Európa Parlament - Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies at the request of the committee on Industry, Research and Energy (ITRE) [2021]: Impacts of the COVID-19 pandemic on EU industries. 2021. március. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/662903/IPOL_STU\(2021\)662903_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/662903/IPOL_STU(2021)662903_EN.pdf) Letöltve: 2021.07.25 ISBN 978-92-846-7937-9
- Eurostat (2019) – Estimated hourly labour costs, 2019 https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Hourly_labour_costs Letöltés ideje: 2021. március 10.
- Gazdag László [2019]: Magyarország úttévesztése. Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, Budapest.
- Gereffi, G. - Luo, X. [2014]: Risks and opportunities of participation in global value chains. Policy Research Working Paper No. 6847. World Bank.
- György László – Veress József (2016): 2010 utáni magyar gazdaságpolitikai modell (The Hungarian Economic Policy Model After 2010). In: Pénzügyi Szemle / Public Finance Quarterly (2016/3)
- György László [2017]: Egyensúlyteremtés – A gazdaságpolitika missziója, Századvég Kiadó, Budapest.
- Huang, Yukon (2018): A Kína-talány megfejtése, Pallas Athéné Könyvkiadó Kft., Budapest.
- International Monetary Fund - IMF [2020]: Policy Responses to COVID -19. Policy Tracker. IMF, <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/Policy-Responses-to-COVID-19> Letöltés ideje: 2021. június 26.
- Kim, Minkyun – Chai, Sangmi [2017a]: The impact of supplier innovativeness, information sharing and strategic sourcing on improving supply chain agility: Global supply chain perspective. In: International Journal of Production Economics, Volume 187 pp. 42-52
- Kim, Minkyun – Chai, Sangmi [2017b]: Implementing Environmental Practices for Accomplishing Sustainable Green Supply Chain Management. Sustainability, Volume 9, pp. 1-17.
- DOI:10.3390/SU9071192
- Koppány Krisztián [2020]: A kínai koronavírus és a magyar gazdaság kitétsége. Mít mutatnak a világ input-output táblák. In: Közgazdasági Szemle, LXVII. évf. 3. szám, 2020. május, pp. 453–455.
- Magyarország Kormánya (2021): Magyarország Konvergencia Programja 2021-2025 (Konvergencia Program [2021]) <https://kormany.hu/dokumentumtar/magyarorszag-konvergencia-programja-2021-2025> Letöltés ideje: 2021. augusztus 8.

- Magyar Nemzeti Bank (MNB) [2019]: Versenyképességi Program 330 Pontban. Magyar Nemzeti Bank, Budapest.
- Mikio Sumiya, ed. (2000): A History of Japanese Trade and Industry Policy. Oxford University Press, Oxford.
- Mollenkopf (et al.) [2010]: Green, lean, and global supply chains. In: International Journal of Physical Distribution & Logistics Management, Vol. 40, No. 1-2. pp. 14-41.
- Nagy Benedek – Udvari Beáta – Lengyel Imre (2019): Újraiparosodás Kelet-Közép-Európában – újraéledő centrum–periféria munkamegosztás? In: Közgazdasági Szemle. 66. évfolyam, 2. szám. pp. 163-184.
- Nemzetgazdasági Minisztérium (2016): Irinyi Terv – Az innovatív iparfejlesztés irányainak meghatározásáról. Nemzetgazdasági Minisztérium, Budapest. <https://2015-2019.kormany.hu/hu/nemzetgazdasagi-miniszterium/hirek/irinyi-terv-magyarorszag-ujraiparositasaert> <https://2015-2019.kormany.hu/download/d/c1/b0000/Irinyi-terv.pdf> Letöltés ideje: 2021. augusztus 18.
- Német Gazdasági- és Energiaügyi Minisztérium (BMWi) [2019]: Industrial strategy 2030. Made in Germany. Federal Ministry for Economic Affairs and Energy (BMWi). <https://www.bmwi.de/Redaktion/EN/Publikationen/Industry/industrial-strategy-2030.html>. Letöltés ideje: 2020. június 28.
- Peck H [2007] Supply chain vulnerability, risk and resilience. In: Waters D (szerk.) [2010] Global logistics, 6. kiadás, 12. fejelet. Kogan Page Ltd., London.
- Pisani-Ferry, Jean (2021) - The End of Globalization as We Know It, <https://www.project-syndicate.org/commentary/future-of-globalization-national-priorities-international-threats-by-jean-pisani-ferry-2021-06>, Letöltve: 2021.10.28
- Pounder, Paul (et al.) [2013]: A Review of Supply Chain Management and Its Main External Influential Factors. Supply Chain Forum. Vol. 14 No. 3. pp. 42-50.
- PwC CEE [2020]: Kényszerpihenő helyett túlórák avagy kik a COVID-19 nyertesek. https://www.pwc.com/hu/hu/kiadvanyok/assets/pdf/Kenyserpiheno_helyett_tulorak_avagy_kik_a_COVID-19_nyertesek.pdf Letöltés ideje: 2021. március 10.
- Schäfer, Holger – Schneider, Helena – Vogel, Sandra (2020): Kurzarbeit in Europa. In: IW-Kurzbericht, No. 63/2020, Institut der deutschen Wirtschaft (IW), Köln.
- Shih, W. [2020]: Is it time to rethink globalized supply chains? MIT Sloan Management Review, március 19. <https://sloanreview.mit.edu/article/is-it-time-to-rethink-globalized-supply-chains/>. Letöltés ideje: 2020. július 8.
- Szegedi Gabriella [1996]: Az újonnan iparosodó délkelet-ázsiai országok világgazdasági szerepkörének alakulása 1970-1993 között In: Tér és Társadalom 10. évf. 1996/2-3. pp. 201-210.

- Szilágyi István (2018a): Geopolitika. Pallas Athéné Innovációs és Geopolitikai Alapítvány, Budapest.
- Szilágyi István (2018b): A geopolitika elmélete. Pallas Athéné Könyvkiadó Kft., Budapest.
- Tóth József (szerk. 2002): Általános Társadalomföldrajz. Budapest, Dialog Campus Kiadó.